

АДАПТАЦІЯ ПРОГРАМИ СОЦІАЛЬНО-ЕМОЦІЙНОГО ТА ЕТИЧНОГО НАВЧАННЯ ДО ВИКЛАДАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Ябурова Ганна Юріївна,

аспірантка кафедри теорії та практики початкової освіти
Донбаського державного педагогічного університету
ORCID ID: 0009-0002-7026-1997

У статті наголошено на важливості впровадження соціально-емоційного навчання (СЕЕН) учнів початкової школи на уроках англійської мови. Автори підкреслюють, що успішна реалізація СЕЕН вимагає не лише якісної методичної підготовки, але й глибокого розуміння вікової психології та сутності цього підходу. Відзначено позитивний вплив соціально-емоційного навчання на емоційну стійкість учнів, їхню мотивацію, позитивне ставлення до шкільного оточення та академічну успішність. Для досягнення цих цілей вчителю англійської мови, що працює в рамках СЕЕН, необхідно вміти поєднувати соціальні вправи з канвою уроку, забезпечуючи засвоєння як соціальних, так і мовних навичок учнів. У статті наведено принципи СЕЕН, серед яких – послідовність, активність, спрямованість та чіткість, що забезпечують успішну роботу з учнями. Підкреслюється роль вчителя у заохоченні всіх учнів до обмірковування та обговорення своїх ідей через додаткові питання та сприяння формуванню конкретних емоційних та соціальних навичок учнів. У статті також зазначено, що практика соціально-емоційного навчання може мати продовження у вигляді рефлексивної практики, де учні розповідають про свої враження та спостереження, сприяючи подальшому розвитку особистісних та соціальних навичок. Крім того, наведено список джерел, які допомагають розширити розуміння теоретичних підходів та практичну реалізацію СЕЕН у навчальних закладах. Розглянуто роль учителя англійської мови у стимулюванні учнів до активного обмірковування та обговорення шляхом застосування додаткових питань. Доведено, що використання фраз-імперативів мотиваційного характеру на дошці та залучення здобувачів початкової освіти до участі у рефлексивній практиці сприяє розвитку емоційної стійкості та соціальних навичок учнів.

Ключові слова: соціально-емоційне навчання, уроки англійської мови, здобувачі початкової освіти, методична підготовка, вікова психологія, емоційна стійкість, мотивація.

Yaburova Hanna. Adaptation of the program of social-emotional and ethical learning to teaching English language in primary school

This article examines the importance of implementing social-emotional learning (SEL) in English language lessons for elementary school children. The authors emphasize that successful implementation of SEL requires not only quality methodological preparation but also a deep understanding of developmental psychology and the essence of this approach. The article highlights the positive impact of social-emotional learning on students' emotional resilience, motivation, positive attitudes towards the school environment, and academic achievement. To achieve these goals, English language teachers working within the framework of SEL need to combine social exercises with the lesson content, ensuring the acquisition of both social and language skills by students. The article presents principles of SEL, such as sequence, activity, direction, and clarity, which are crucial for successful work with students. The role of the teacher in encouraging all students to reflect and discuss their ideas through additional questions and facilitating the development of specific emotional and social skills in students is underscored. The article also mentions that the practice of social-emotional learning can be extended through reflective exercises where students share their impressions and observations, contributing to further development of personal and social skills. Additionally, the article provides a list of sources that help expand understanding of theoretical approaches and practical implementation of SEL in educational institutions. Upon further analysis, the article emphasizes the following key points: the role of the English language teacher in stimulating all students to engage in active reflection and discussion through the use of additional questions, and the use of motivational imperative phrases on the board and participation in reflective practices that contribute to the development of emotional resilience and social skills in students.

Key words: social-emotional learning, English language lessons, elementary school children, methodological preparation, developmental psychology, emotional resilience, motivation.

Вступ. У воєнний період 2022–2023 років учителі початкової школи України стикаються зі значними соціально-емоціональними викликами у навчальному процесі. Підтримка соціально-емоційного стану учнів, розуміння їхніх психологічних потреб та розвиток емоційної стійкості вимагає від учителів нових підходів та методів до забезпечення процесу навчання та виховання здобувачів початкової освіти. Вчителі повинні бути готові до необхідності підвищення рівня самооцінки учнів через позитивне підкріплення емоційного стану учасників навчального процесу на кожному уроці, створення позитивного навчального середовища та налагодження емоційно насичених відносин між

учнями та вчителями. Більшість учнів України позбавлені можливості спілкуватися з однолітками та бути залучені до масових соціальних заходів, що негативно впливає на розвиток їхніх соціальних навичок, формування соціальної компетентності та знижує рівень їхніх академічних досягнень. Це зумовлює необхідність розробки системи діагностичних та корекційних вправ, які би урахували соціально-емоційний стан окремих учнів та навчальних груп загалом.

Матеріали та методи. Одним із сучасних підходів, який зосереджений на розвитку соціально-емоційних навичок учнів та допомагає їм ефективніше взаємодіяти з навколишнім світом, розвивати позитивні сто-

сунки зі своїми однолітками та вчителями, відчувати більшу самооцінку є соціально-емоційне та етичне навчання (СЕЕН). Цей підхід міг би ефективно допомогти здобувачам початкової освіти розвивати їхні навички саморегуляції, розуміння та регулювання своїх емоцій, співпраці, комунікації та ефективного вирішення конфліктів. СЕЕН також впливає на розвиток саморегуляції та самоконтролю учнів, їх емпатії та соціальної компетентності, позитивного самоусвідомлення, підвищення самооцінки та зниження рівня агресивної поведінки. Як результат роботи з вищезазначеними навичками СЕЕН допомагає підвищити мотивацію до навчання, зменшити ступінь стресу та тривожності учнів та підвищити їхні навчальні досягнення.

СЕЕН та його ефективний вплив на розвиток соціально-емоційного стану молодших школярів розглядається в роботах українських науковців, які займаються дослідженням цієї галузі. Н. Риженко, Н. Задорожна, М. Приймаченко, І. Зязюн, О. Бондар, Т. Чумак, О. Богданова, Н. Коротун, Л. Сенічкіна розглядають психологічні аспекти соціально-емоційного розвитку дітей в Україні, вивчають роль соціальної підтримки у формуванні соціально-емоційної компетентності, розробляють програми психологічної підтримки соціально-емоційного розвитку [1, с. 142]. Українські науковці і педагоги, які займаються соціально-емоційним навчанням, – О. Волошина, І. Грушевська, Н. Бойченко, Л. Бойченко, О. Кравець, О. Маруненко, М. Підласий [2, с. 13]. У своїх роботах вони зосереджуються на розвитку соціально-емоційних компетентностей здобувачів початкової освіти, розкривають структуру та ключові компоненти СЕЕН, шляхи імплементації цього підходу в навчальну діяльність молодших школярів, наводять та аналізують практичні види соціально-емоційних вправ та завдань.

Результати. Напрацювання українських учених у галузі психології та педагогіки з приводу імплементації СЕЕН у навчальний процес зумовило початок цієї діяльності серед методистів та вчителів-практиків загальноосвітніх шкіл України. Громадські організації «ЕдКемп Україна», «Інститут розвитку освіти», «Ре: Освіта», а також Інститут вищої освіти НАПН України, Київський університет ім. Грінченка й Український центр оцінювання якості освіти надали передумови для реалізації соціально-емоційного навчання в рамках реформи «Нова українська школа». Прикладами впровадження СЕЕН на уроках англійської мови у початковій школі можуть виступати такі вправи та завдання: мовні вправи, що спрямовані на розвиток емпатії, толерантності та поваги до інших культур, вправи з медитації, афірмацій та позитивних мантр, які допоможуть дітям зосередитися на позитивних аспектах життя та зняти стрес, рольові ігри, в яких діти мають різні ролі, вирішують конфліктні ситуації та навчаються ефективно взаємодіяти з іншими людьми.

Основними принципами інтегрування соціально-емоційного навчання в уроки англійської мови можуть бути:

– використання рольових ігор, які активують соціально-емоційні навички та створюють ситуації, де учні

повинні вирішувати конфлікт або встановлювати емоційний контакт з іншими персонажами;

– впровадження дискусій про емоції та почуття, які пов'язані з певними життєвими ситуаціями учнів, що допомагає не тільки розширювати їх словниковий запас, а й виражати свої емоції англійською мовою;

– використання музики, поезій або пісень, які стимулюють емоційний відгук учнів. Учні можуть вивчати тексти пісень, аналізувати їх зміст та обговорювати англійською емоції, які вони викликають;

– використання коротких відео та фільмів, казок та історій для вивчення англійської мови, які мають емоційне змістове навантаження для подальшого обговорення почуттів та вражень;

– впровадження проєктних робіт або спільних активностей, які стимулюють співпрацю, комунікацію та розвиток соціальних навичок учнів;

– врахування емоційного стану учнів під час проведення уроку, відведення часу на релаксацію, вправи дихання або короткі паузи, щоб допомогти учням зосередитися, зняти стрес та створити позитивну атмосферу на уроці;

– застосування розширених методів оцінювання, таких як портфоліо, які враховують не лише академічний прогрес здобувачів початкової освіти, але і їхній соціально-емоційний розвиток;

– створення класного середовища, що сприяє взаємодії та емоційній підтримці. Вчитель може проводити групові вправи, колективні проєкти або сесії співробітництва, щоб створити сприятливу атмосферу для спілкування та взаємодії між учнями;

– залучення зовнішніх експертів або гостей, які мають досвід у розвитку соціально-емоційних навичок та можуть проводити англійською майстер-класи, тренінги або ігрові програми, щоб показати учням практичні приклади та стратегії емоційного інтелекту;

– залучення батьків до процесу соціально-емоційного навчання через надання матеріалів для домашнього читання та обговорення, а також додаткових ресурсів для підтримки розвитку соціально-емоційних навичок під час навчання англійської вдома;

– організація роботи зі словниковим запасом, пов'язаним з емоціями, почуттями та соціальними ситуаціями, за допомогою якого учні можуть створювати власні вислови або маленькі історії, щоб активувати використання цих слів у різних контекстах;

– формування класної спільноти, в якій підтримується атмосфера взаємодії та співпраці, шляхом розроблення спільних правил спілкування, в яких будуть враховані принципи поваги, толерантності та взаєморозуміння;

– розвиток критичного мислення через аналізування та розуміння емоцій і поведінки інших людей, що вимагає від учнів аргументації думок, перспективне розуміння дій інших осіб та виявлення власних емоційних реакцій;

– розвиток рефлексії та самооцінки після завершення уроків або проєктів, під час якої учні розповідають про їхні досягнення, визначають мету для подаль-

шого розвитку та сприяють рефлексії над власною емоційною реакцією та спілкуванням з іншими [6].

Програма «Соціально-емоційне та етичне навчання: навчальна програма для ранньої початкової школи» є цінним інструментом, спрямованим на розвиток соціальних, емоційних та етичних навичок учнів. Ця програма допомагає дітям навчитися розуміти та керувати своїми емоціями, розвивати навички спілкування та співпраці, а також формувати етичні цінності та вміння приймати морально обґрунтовані рішення. Шляхом розвитку соціальної компетентності, емоційної саморегуляції та етичних засад учні отримують необхідні навички для ефективного спілкування, розв'язання конфліктів та будівництва позитивного класного середовища. Авторами програми виступила команда експертів EdCamp Ukraine в галузі освіти, психології та етики, яка спланувала та розробила цей навчальний курс з метою покращення соціального та емоційного розвитку учнів початкової школи. У складі команди працювали Н. Валевська, Ю. Лебеденко, П. Ткач, Т. Требушкова під керівництвом О. Елькіна та О. Масалітіної.

Проаналізуємо навчальну програму «Соціально-емоційне та етичне навчання» з приводу адаптації її елементів до викладання англійської у початковій школі. Важливим пунктом цієї програми виступає створення атмосфери співпереживання у класі та впровадження поняття доброти та позитивного ставлення до всіх учасників навчального процесу. Для створення цього позитивного середовища може бути проведено урок або позакласне заняття на тему «Classroom Regulations», на якому учні складають список домовленостей для підтримки безпечного та доброго середовища. Цей список позитивних інструментів спілкування, написаний англійською мовою, розташовується у місці, де учні проводять час у приємному спілкуванні та безпеці. Учні можуть практикувати самостійне вирішування конфліктів за допомогою цього списку класних домовленостей [3, с. 12].

Ще одним з прикладів англійської мови в рамках СЕЕН навчання може бути низка окремих уроків, спрямованих на формування гуманітарних навичок здобувачів початкової освіти та відпрацьовування практик позитивних та добрих дій. Ці уроки можуть мати назву «Lesson of kindness», «How can I help my classmates?», «What can I do to make my friends happy?». Як частина уроку учні створюють власний малюнок доброти, який надалі використовують як навчальний ресурс. У ході цих уроків учитель практикує інтерактивні вправи, спрямовані на комунікацію у колі друзів, у безпечних групах або парах. Вони обговорюють ситуації, в яких потрібна їхня допомога, висловлюють свої думки по колу, використовуючи лист підказок, який вчитель готує до початку уроку.

Ще одним різновидом такої діяльності могло би бути написання листа доброти, в якому учні надають приклади прояви позитивного ставлення до них та їхні зворотні почуття щастя. Ці продуктивні вправи на розвиток письмових навичок учнів можуть супроводжуватися попереднім обговоренням у діалогічній або монологічній формі.

Список вправ, спрямованих на формування соціально-емоційного здоров'я здобувачів початкової освіти, також може бути доповнений уроками-кейсами, на яких учням пропонується розв'язання проблемних ситуацій, які виникають під час комунікації дітей у класі. Урок може бути пов'язаний з вивченням граматичної конструкції Imperative та базуватися на фразах мотиваційного характеру: «Listen to each other», «Don't shout at», «Share and care», «Trust and respect», «Ask for help», «Take somebody's point of view», «Be polite», «Help and support». Вчитель будує цей урок як урок-розсуд, у ході якого учні формують «декларацію» поведінки та вирішують як проблемні кейси можуть бути вирішені за її допомогою. Коли учні висловлюють свої ідеї, завдання вчителя в рамках СЕЕН – заохочувати всіх дітей класу до обмірковування та обговорення за допомогою додаткових питань «Do you agree?», «Do you share his/her opinion?», «What will you do if?», «What does it mean?». У підсумковій частині уроку учні розв'язують свої списки фраз-імперативів мотиваційного характеру на дошку та читають їх вголос. Цей урок може мати продовження у вигляді рефлексивної практики, під час якої учні розповідають в усній чи письмій формі що вони дізналися на уроці та що вони не будуть робити в майбутньому. Ця діяльність може бути виконана як індивідуальна промова, так і як маленька сценка або рольова гра, під час розігрування якої учні діляться своїми враженнями та спостереженнями.

Хочемо відзначити важливість ролі вчителя під час імплементації соціально-емоційних вправ в урок англійської мови. Ця діяльність потребує не тільки якісної методичної підготовки, але і глибокого знання вікової психології та сутності СЕЕН. Практика введення соціально-емоційного навчання в уроки англійської мови демонструє позитивний вплив на підвищення емоційної стійкості учнів, їх мотивації, позитивного ставлення до шкільного оточення та академічної успішності. Але ця робота стає ефективною за умови дотримання таких принципів СЕЕН, як послідовність, активність, спрямованість та чіткість [4; 5]. Вчитель англійської, який працює в рамках СЕЕН, повинен вміти пов'язувати соціальні вправи між собою та з канвою уроку, що сприяє засвоєнню як соціальних, так і навичок володіння англійською мовою, наголошувати на розвитку особистісних та соціальних навичок здобувачів початкової освіти під час їхньої діяльності на уроках англійської мови, скеровувати тематику обговорювань на формування конкретних емоційних та соціальних навичок учнів за допомогою англійської мови.

Висновки. Навчальна програма «Соціально-емоційне та етичне навчання» є цінним інструментом, спрямованим на розвиток соціальних, емоційних та етичних навичок учнів. Імплементація цієї програми у викладання англійської мови в початковій школі відкриває можливості для формування позитивного класного середовища, розвитку комунікаційних навичок та сприяє емоційному зростанню учнів.

Важливим складником успіху програми є роль учителя. Він повинен мати якісну методичну підготовку та глибоке

розуміння соціально-емоційного навчання. Вчитель англійської мови виступає як наставник та модель для учнів. Він створює сприятливу атмосферу для взаємодії, підтримує учнів у розвитку їхніх емоційних навичок і навчає їх етичного ставлення один до одного.

Застосування програми «Соціально-емоційне та етичне навчання» у викладанні англійської мови в початковій школі має численні переваги. Вона сприяє формуванню різних аспектів особистісного розвитку учнів, таких як емоційна інтелігенція, соціальна компетентність, толерантність та етичні цінності. Під час вивчення англійської мови учні не лише розвивають навички мовлення і читання, але також навчаються виражати свої почуття, розуміти емоції і дотримуватися етичних принципів у комунікації.

Загалом, програма «Соціально-емоційне та етичне навчання» виконує важливу роль у формуванні гармо-

нійної особистості учнів, сприяє позитивній атмосфері в класі, розвитку емоційного і соціального інтелекту. Її впровадження в навчальний процес англійської мови є кроком до створення освітнього середовища, де кожен учень може вільно виразити свої почуття, розвиватися як індивідуальність і вчитися будувати гармонійні стосунки з оточуючими.

Програма може бути розширена та покращена в майбутньому. Для подальшого дослідження можна зосередитися на вивченні конкретних ефектів програми на різні групи учнів та в різних контекстах. Також можливо дослідити вплив програми на академічні досягнення учнів, їхню самооцінку та мотивацію до навчання. Додатково важливо дослідити довготривалий вплив програми на учнів, як вони переносять набуті навички у подальшому житті та соціальному оточенні.

Література:

1. Задорожна Н.В. Соціально-емоційний розвиток молодших школярів: проблеми та шляхи їх вирішення. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Психологічні науки»*. 2017. № 3(1). С. 142-145.
2. Бондарева І.В. Формування соціально-емоційних компетентностей у молодших школярів за допомогою ігрових технологій. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 12. Психологічні науки*. 2018. № 43. С. 9-18.
3. Бойченко Н.В., Бойченко Л.Л. Соціально-емоційне навчання: теоретичні підходи та практична реалізація в освітніх закладах. *Педагогіка вищої та середньої школи*. 2019. № 55. С. 7-14.
4. Марковська М. Що таке програма соціально-емоційного та етичного навчання і як вона працює. *Нова українська школа*. 2020. URL: <https://nus.org.ua/articles/shho-take-programa-sotsialno-emotsijnogo-ta-etychnogo-navchannya-i-yak-vona-pratsyuje/>.
5. Соціально-емоційне та етичне навчання : навчальна програма для ранньої початкової школи / Голов. ред. О. Елькін. 2021. Харків : Дім реклами. URL: https://101.seelearning.emory.edu/sites/default/files/2019-04/Early_Elementary_ukrainian.pdf.
6. Gonzales M. Emotional Intelligence for Students, Parents, Teachers and School Leaders. A Handbook for the Whole School Community. 2022. URL: <https://link.springer.com/book/10.1007/978-981-19-0324-3>.

References:

1. Boychenko, N.V., Boychenko, L.L. (2019). Social-emotional learning: theoretical approaches and practical implementation in educational institutions. *Pedagogy of Higher and Secondary School*. № 55, pp. 7–14 [in Ukrainian].
2. Bondareva, I.V. (2018). Formation of social-emotional competencies in primary school children using game technologies. *Scientific Journal of the M.P. Dragomanov National Pedagogical University. Series 12. Psychological Sciences*. № 43. Pp. 9–18 [in Ukrainian].
3. Zadorozhna, N.V. (2017). Social-emotional development of primary school children: problems and solutions. *Scientific Bulletin of Kherson State University. Series: Psychological Sciences*. № 3(1). Pp. 142–145 [in Ukrainian].
4. Markovska, M. (2020). What is the social-emotional and ethical learning program and how does it work? *Nova Ukrayinska Shkola*. Retrieved from: <https://nus.org.ua/articles/shho-take-programa-sotsialno-emotsijnogo-ta-etychnogo-navchannya-i-yak-vona-pratsyuje/> [in Ukrainian].
5. Social-Emotional and Ethical Learning: Educational Program for Early Primary School / Ed. by O. Elkin (2021). Kharkiv: Dim Reklamy. Retrieved from: https://101.seelearning.emory.edu/sites/default/files/2019-04/Early_Elementary_ukrainian.pdf [in Ukrainian].
6. Gonzales, M. (2020). Emotional Intelligence for Students, Parents, Teachers and School Leaders. A Handbook for the Whole School Community. Retrieved from: <https://link.springer.com/book/10.1007/978-981-19-0324-3>.